

NATIONALHISTORIA

WIE ES EIGENTLICH GEWESEN

■ HARALD GUSTAFSSON

Årshushistorikernas nya Danmarkshistoria är en tilltalande, välskriven, välproducerad och vacker produkt som jag är glad att jag har fått möjlighet att läsa och ta del av på nätet. Det begränsade utrymmet för min kommentar tvingar mig emellertid att genast lämna lovorden och ägna mig åt några centrala punkter där jag ställer mig kritiskt frågande.

Som historiker möter man ibland frågor som "Varför har ni inte berättat om det här förut?" eller "Varför har det här dolts för oss?" Jag tror många föreställer sig historia som något som "finns", det är bara att hämta fram det. Det är som om historien vore ett Ikea-lager där färdiga paket ligger på hyllor; ett heter "Danmarks historia" och kan hämtas på hylla A 0506.

Vi historiker ser nog verksamheten snarare som en snickarverkstad, där vi arbetar hantverksmässigt. Historien består inte av färdiga möbler som bara kan hämtas fram, vi måste ställa frågor till det förflutna, uppsöka det vi kan använda som källor, använda oss av teorier och metoder, debattera med varandra om olika tolkningar, och det vi kommer fram till är ändå bara preliminära konstruktioner; en möbel som fungerar tills någon annan visar sig bättre.

Utifrån ett sådant betraktelsesätt, som jag tror är tämligen okontroversiellt i den akademiska historikermiljön, vill jag diskutera två besläktade frågor som *En Danmarkshistorie* aktualiserar. För det första, vad är det för etikett vi sätter på paketet som lämnar snickarverkstaden; vad innebär det att kalla det "Danmarks historia"? Och för det andra, hur mycket av verkstadsarbetet ska synas i den färdiga produkten – hur kan man hantera alla diskussioner som ligger till grund för att vi valt att göra möbelen just på det här sättet?

Jag ska medge att min första tanke när jag gjordes uppmärksam på boken och inbjöds att kommentera den var: "Ännu en Danmarkshistoria!" Det har inte varit någon påtaglig brist på sådana de senaste decennierna, varken enbands eller i större format, varken allmänna eller utifrån något speciellt tema. Till det kan läggas den enorma uppmärksamhet dansk historia får i den danska populärkulturen, t.ex. med alla serier på TV. Och årshushistorikerna gav ut en vetenskaplig översikt i ett band så sent som för cirka 20 år sedan.

Min viktigaste fråga är dock inte om det är motiverat med ytterligare en Danmarkshistoria – en fråga som absolut borde ställas – utan vad det ligger i att skriva nationell historia i vår tid och hur man kan göra det. En gång var det självklart att det var historikernas viktigaste uppgift att berätta den nationella historien, d.v.s. ge den existerande staten och dess folk en lång kontinuitet bakåt. På många

håll står historieskrivningen fortfarande i de politiskt motiverade myternas tjänst; Eric Hobsbawm påpekade en gång att "det ser bättre ut med 'Pakistans tvåtusenåriga historia' än det korrekta 'Pakistans femtioåriga historia'". Så är det ju inte längre i våra länder. Tvärtom har det som kallats metodologisk nationalism varit under stark kritik på senare år. Hur har våra författare hanterat det här problemkomplexet?

Redaktörerna säger i det inledande samtalet till onlineversionen att nationalstaten de senaste decennierna har kommit tillbaka, den är aktuell som aldrig förr, och jag antar att man syftar på sådant som högnationalistiska strömningar, protektionism och vaccinnationalism. Det är en träffande iakttagelse. Därför, hävdar de, är det motiverat att också skriva nationalstatens historia.

Som ovan nämnts har det emellertid gjorts många gånger; det är snarast så att de många Danmarkshistorierna under senare år är en del av nationalstatens återkomst. Frågan är om det inte är väsentligare i vår tid att visa att "Danmarkshistorien" inte är ett färdigt paket, utan ett bland andra tänkbara teman att skriva och forska om. Man kan välja att sätta enheter i centrum som är större eller mindre än staten, Jylland eller Norden t.ex. Men det görs sällan, just den statliga nivån suger gärna upp allt intresse, och nya verk med den avgränsningen förstärker nationalstatens förmenta naturlighet. Det har i vår tid en politisk laddning att skriva nationell historia, vare sig vi vill det eller inte.

Nu kan man ju säga att ett danskt statligt universitet har till plikt att undervisa om dansk historia och att avgränsningen därmed är given. Men jag tycker man kan fråga sig om den inte i alla fall bör diskuteras tydligt i texten, om inte en problematisering av den nationella historien hör till en nationell historia i vår tid. När fokus nu ställs på, som det heter i förordet, "den politiske enhed Danmark", ges bilden av en lång historisk kontinuitet, av att Svend Estridsen och Mette Frederiksen har härskat över i någon mening samma enhet. Ett sätt att problematisera hade kunnat vara att lyfta fram diskontinuiteten mellan olika statsbildningar som omfattat det nuvarande Danmark. Man kunde i varje fall diskutera frågan om kontinuitet eller diskontinuitet mellan t.ex. ett högmedeltida kungadöme, ett senmedeltida försök till treriksunion, den tidigmoderna konglomeratstaten Danmark-Norge-Slesvig-Holstein, etc., kanske ta upp olika ståndpunkter i forskningen kring dessa frågor. Forskningsdiskussioner kan vara ytterligare ett sätt att problematisera den nationella historien.

Men forskningsdiskussioner saknas totalt i boken. Det är den färdiga produkten som visas upp, inte olik de läckra bilderna på Ikeas hemsida; vi ser inget av arbetet i snickarverkstaden, det är historia "wie es eigentlich gewesen". Enstaka gånger kan det nämnas att "äldre historieskrivning" har haft en annan tolkning, men den nya presenteras som den rätta, utan vidare diskussion. Någon gång heter det att "en tolkning kunde være" den-och-den. Men dessa antydningar kan räknas på ena handens fingrar. Ingen historiker nämns, så vitt jag sett, vid namn (utom Saxo).

Vi får inte veta vilka de klassiska stridsfrågorna, som tolkningen av enväldet eller landboreformerna, har varit och vi får heller inte veta någonting om vilka viktiga förskjutningar som har skett i forskningsintresse och infallsvinklar under senare år. Särskilt det senare är allvarligt, eftersom en universitetshandbok bör spegla den aktuella forskningen. För att ta några exempel, syns den kulturella vändningen bara fläckvis och implicit. I vissa avsnitt verkar "kultur" ha sin gamla betydelse av "åndsliv", medan några andra kapitel har ett brett kulturperspektiv. Genusperspektivets stora inspiration för forskningen de senaste decennierna syns varken explicit eller implicit – mestadels framstår danskarna som ett könslost kollektiv. Det är inte bara bristen på kvinnliga aktörer – som är påfallande – som känns förlegad, utan framför allt att inte både kvinnors och mäns olika villkor genomgående problematiseras.

Eftersom den här tilltalande produkten har förutsättningar att spridas utanför det akademiska, är det synd att man inte tagit chansen att leverera historisk populärvetenskap, utan i stället, som så ofta, skrivit populär historia. Med det menar jag att när man populariserar t.ex. arkeologi eller naturvetenskap försöker man ofta skildra, i förenklade termer, själva forskningsprocessen, medan detta i regel saknas när historia ska berättas för bredare grupper. Det är inte konstigt att allmänheten då ofta får det som jag ovan liknat vid en Ikea-lager-idé om historia.

En invändning är säkert att det för studenterna förstås tillkommer forskningsdiskussioner i undervisningen (även om det faktiskt inte syns i författarnas föreläsningar i onlineversionen). Men även för studenter har en lärobok ett betydande signalvärde. Man kan i en översikt förstås inte på alla punkter diskutera vad man bygger på, men vad jag skulle se som ett minimikrav på en universitetshandbok är att det ges korta diskussioner av forskningsläget på utvalda punkter, kanske ett par-tre per kapitel. Man kunde ha olika kriterier; en del teman kunde väljas utifrån problem där intressanta forskningskontroverser låter sig skildras pedagogiskt, andra kunde vara några klassiska problem som man fortfarande menar har relevans, åter andra kunde röra nya frågor där historievetenskapen rör sig framåt. Studenterna borde få känna något av forskningens puls.

För att kort sammanfatta det jag har velat säga: Historien är inte ett Ikea-lager utan en snickarverkstad, och jag tycker det bör ställas under diskussion om vi inte i någon mån borde bjuda in kunderna i verkstaden för att visa våra verktyg och handgrepp, våra diskussioner om hur vi gör, och också visa vilka möbler vi alls väljer att göra, och varför just de.

HARALD GUSTAFSSON
 PROFESSOR EMERITUS
 HISTORISKA INSTITUTIONEN
 LUNDS UNIVERSITET
 HARALD.GUSTAFSSON@HIST.LU.SE